

ADRIANNA PIOTROWSKA

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
Instytut Językoznawstwa

ORCID: 0000-0002-9208-8323

Przymiotniki *maksymalny*, *minimalny* w systemie współczesnej polszczyzny

Abstrakt: Artykuł skupia się na parze antonimicznych przymiotników o postaci *maksymalny*, *minimalny* oraz wskazaniu ich miejsca w systemie współczesnej polszczyzny, poprzez analizę ich łączliwości składniowo-semantycznej. W analizie wykorzystuje się klasyfikację Krystyny Kallas i Jadwigi Wajszczuk w celu sprawdzenia, jakie cechy przysługują badanym jednostkom i do jakich klas mogą należeć. Przymiotniki te można traktować jako leksykalne wykładniki superlatywu, a ich znaczenie skupione jest wokół pojęcia możliwości, por. *maksymalny* ‘największy z możliwych do osiągnięcia’, *minimalny* – ‘najmniejszy z możliwych do osiągnięcia’.

Słowa kluczowe: przymiotnik; gradacja; składnia; semantyka; łączliwość

0. Wprowadzenie

Artykuł podejmuje próbę ustalenia miejsca jednostek leksykalnych *maksymalny* i *minimalny* w systemie współczesnego języka polskiego. W tym celu zbadana zostanie ich łączliwość składniowo-semantyczna. Tytułowe leksemy funkcjonują w słownikach języka polskiego jako antonimy. Punkt wyjścia opisu stanowią definicje z *Innego słownika języka polskiego* (ISJP) i *Wielkiego słownika języka polskiego PAN* (WSJP PAN), z uwagi na fakt, że w tych słownikach komponentem semantycznym analizowanych jednostek jest w definicjach ‘możliwość’ (por. ‘największy / najmniejszy spośród moż-

liwych do osiągnięcia'). W niniejszym tekście postaram się odpowiedzieć na pytanie, czy można ten komponent uznać za kluczowy dla *maksymalny* i *minimalny*. Na początku omówiony zostanie opis badanych przymiotników w wybranych słownikach współczesnej polszczyzny oraz standardowe konteksty użycia jednostek leksykalnych. Wykorzystana do tego zostanie klasyfikacja przymiotników Krystyny Kallas przedstawiona w *Gramatyce współczesnego języka polskiego* pod red. R. Grzegorzycowej, R. Laszkowskiego i H. Wróbla (GWJP) oraz motywowana semantycznie składniowa klasyfikacja leksemów autorstwa J. Wajszczuk (2010). Ostatnia część artykułu jest poświęcona ograniczeniom w łączliwości badanych jednostek.

1. Przymiotniki *maksymalny*, *minimalny* w wybranych słownikach języka polskiego

Definicje jednostek *maksymalny* i *minimalny* w starszych słownikach, z II połowy XX. wieku, por. *Słownik języka polskiego* pod red. Doroszewskiego (SJPDor) czy *Słownik języka polskiego* pod red. Szymczaka (SJPSz), odwołują się do podobnych znaczeniowo jednostek, np. *maksimum*, *minimum*, *najwyższy*, *najniższy*, *największy*, *najmniejszy*, por. definicje z SJPSz:

maksymalny <<osiągający swoje maksimum, najwyższy, największy; określający górną granicę czegoś>>: Maksymalna wydajność. Maksymalne natężenie. Maksymalny wysiłek. (SJPSz: 59)

minimalny <<ograniczony do minimum; sięgający dolnej granicy czegoś; bardzo mały, najmniejszy>>: Cena minimalna. Minimalne zarobki. Minimalny spadek temperatury. Minimalny wzrost płac. (SJPSz: 181).

Z definicji tych nie wynika jednak, co odróżnia badane przymiotniki od wymienionych powyżej jednostek bliskoznacznych. Opisane zostały one zgodnie z tzw. hipotezą skalarną (zob. pkt. 2; Joanna Zaucha 2013).

ISJP i WSJP PAN traktują badane jednostki jako leksemy monosemiczne, o znaczeniach odpowiednio: *maksymalny* 'możliwie największy' (WSJP PAN); 'osiągający najwyższy poziom, największe nasilenie bądź największą wartość' (ISJP 812); *minimalny* 1. 'możliwie najmniejszy', 2. 'najmniejszy dopuszczalny w myśl przepisu lub umowy' (WSJP PAN); 'osiągający naj-

niższy poziom, najmniejsze nasilenie bądź najmniejszą wartość' (ISJP 870). Z wyjątkiem przymiotnika *minimalny*, który w WSJP PAN ma dwa znaczenia. Pierwsze z nich sugeruje łączliwość z rzeczownikami typu *wysilek*, *koszt*, *ilość*, *wiedza*, *szansa*, *znaczenie*, *zaufanie*, *poczucie humoru*. W tym wypadku *minimalny* kwalifikuje się jako jednostkę charakteryzującą ilość lub jakość i intensywność. Drugie znaczenie odnosi się do ściśle określonych regulacji prawnych, wówczas *minimalny* współwystępuje z rzeczownikami *wiek*, *emerytura*, *pensja*, *wynagrodzenie*.

Poniżej przyjrzymy się przykładowym kontekstom użycia tytułowych przymiotników, przytaczanym w wymienionych słownikach:

- (1) [...] *wrażenia są niesamowite. O ile, oczywiście, słuchacz dysponuje choćby **minimalnym**₁ poczuciem humoru i całość potraktuje z przy-mrużeniem oka.* (WSJP PAN)
- (2) *Samotne kobiety pod koniec życia mają obsesję oszczędzania, odmierzają **minimalne**₁ ilości węgla, który trzeba dołożyć do pieca [...].* (WSJP PAN)
- (3) *Jak przewidywał Andrew, w pierwszej turze wyborów **minimalną**₁ przewagą głosów zwyciężył Wiktor Juszczenko.* (WSJP PAN)
- (4) *Wielkie konflikty raczej nas tylko utwierdzą w słuszności tego, przy czym obstawiamy, podczas gdy maleńkie, **minimalne**₁ kontrowersje działają na podobieństwo żywiółów kruszących najtwardsze skały – bardzo powoli, ale niezwykle systematycznie.* (WSJP PAN)
- (5) *Zamiana sierocińców na akademie, zniesienie **minimalnego**₂ wieku poboru, zaostrzenie przepisów dotyczących opieki nad dziećmi – to były rozwiązania, lecz niedostateczne.* (WSJP PAN)
- (6) *Banki różniły się między sobą oferowanymi stopami oprocentowania, **minimalnymi**₂ miesięcznymi splatami i podobnymi drobiazgami.* (WSJP PAN)
- (7) *Praca więźniów jest jednak tańsza, gdyż wynagrodzenie **minimalne**₂ wynosi połowę minimalnej pensji osób wolnych.* (WSJP PAN)

Przykłady (1)–(4) zawierają przymiotnik *minimalny* w pierwszym znaczeniu według WSJP PAN, natomiast wypowiedzenia (5)–(7) ilustrują znaczenie drugie. Warto zwrócić uwagę, że np. w zdaniu (7) wyrażenie *wynagrodzenie minimalne* w całości odnosi się do konkretnej kwoty ustanowionej na mocy

prawa, nie zaś do faktycznej zapłaty za pracę. Przymiotnik *minimalny* nie określa w tym wypadku rzeczownika, lecz staje się elementem konstrukcji prawnej (jednostki nieciągłej).

2. *Maksymalny, minimalny* – wykładniki gradacji?

Przymiotniki to samodzielne znaczeniowo jednostki, które określają cechy obiektów. Opisywane przez nie właściwości mogą mieć charakter konkretny lub abstrakcyjny, przysługiwać obiektom w różnym natężeniu. Do charakteryzowania natężenia cechy służy w języku stopniowanie. Stopniowaniu mogą podlegać przymiotniki tzw. jakościowe. Zaliczają się do nich wykładniki jakości fizycznych, tj. wymiarów przestrzennych, cech psychicznych, subiektywnych ocen itp., takie jak np. *szeroki, stary, wesoly, ładny*. W opozycji do nich są tzw. przymiotniki relacyjne, które wyrażają cechy niestopniowalne, np. *czekoladowy, słynny, wielkopostny, zmywalny*. Ponadto przymiotniki można podzielić na względne (relatywne), typu *lepszy*, oraz tzw. przymiotniki absolutne, typu *biały* (Nagórko 2010: 116–117). Z kolei Roman Laskowski (1977: 327–328) jako przymiotniki nierelatywne (jakościowe) wyróżnił leksemy typu *biały, uparty*, zaś jako przymiotniki relatywne (względne) – leksemy typu *szeroki, wąski, ładny, brzydki, głupi, antypatyczny*, wśród których znajdują się również przymiotniki parametryczne, wskazujące na pewne parametry fizyczne obiektów, np. *duży, wysoki, ciężki, twardy, ostry, suchy, silny, mądry, skąpy, bogaty* (i ich antonimy). Przymiotniki relatywne ponadto oznaczają wartości cechy (wyznaczanej przez daną opozycję antonimiczną) mieszczące się, odpowiednio, powyżej lub poniżej pragmatycznej normy, czyli przeciętnej wartości danej cechy dla wyznaczonego przez czynniki językowe i pozajęzykowe zbioru przedmiotów. Zdaniem autora między przymiotnikami typu *biały* a przymiotnikami typu *szeroki* istnieje istotna różnica semantyczna, pierwsze z nich „oznaczają cechy bezwzględne, o wartości stałej, niezależnej od okoliczności, w jakiej dany przymiotnik został użyty. Inaczej rzecz przedstawia się w wypadku przymiotników typu *szeroki, ładny (wąski, brzydki)* – oznaczają one cechy względne, których wartość zmienia się w zależności od okoliczności, w jakich dany przymiotnik został użyty” (Laskowski 1977: 327).

Za istotny atrybut stopniowania uznaje się porównanie, które polega, jak wskazuje A. Nagórko (2003: 162), na odnoszeniu się do normy, tzn. jakiegoś

(średniego) punktu na skali wartości, rozciągającej się między biegunem „pozytywnym” i „negatywnym”. Stopniowanie może działać w obydwu kierunkach, zaś samo porównanie może być wyrażone w różny sposób. Szersze ujęcie tej kwestii znajdziemy w GWJP:

U podstaw stopniowania, czyli gradacji, leży możliwość kwantyfikacji, tzn. ustalenia cech ilościowych przedmiotów lub sytuacji (liczby, wielkości, wymiaru). Cechy stopniowalne są dwojakiego rodzaju. Pierwsze z nich stanowią wartości bezwzględne, tj. same w sobie, niezależne od okoliczności (*łagodny, ciepły, mądry, czarny*). [...] Drugie mają odniesienie do normy (pragmatycznej), tj. do przeciętnej wartości danej cechy w odniesieniu do określonej klasy przedmiotów, np. *mała a duża mucha, mały a duży słoń*. (Kallas 1998: 503).

Maksymalny i *minimalny* należy zatem uznać za przymiotniki określające cechy niestopniowalne, które mogą pełnić funkcję analogiczną do funkcji wykładników gradacji. W niniejszym tekście rozumiane są ponadto jako jednostki, które otwierają pozycje nacechowane gramatycznie dla innych wyrażzeń, natomiast same nie wchodzą na pozycje otwierane przez inne jednostki. Definicja ta ma swoje źródło w motywowanej semantycznie klasyfikacji leksemów J. Wajszczuk (2010: 28), w której przymiotniki należą do grupy predykatów niezależnych, która z kolei jest podgrupą syntaktemów.

Krystyna Kallas w GWJP (1998: 502–506) wśród przymiotników odprzymiotnikowych wyróżniła derywaty gradacyjne, których funkcją jest oznaczanie intensyfikacji lub osłabienia cechy obiektu, nazywanej przez przymiotnik stanowiący podstawę słowotwórczą. Cechy opisywane przez przymiotniki mieszczą się na skali od bieguna minimum do bieguna maksimum, co jest nazywane tzw. skalarnością cech. Jak wskazała J. Zaucha (2013: 232), skalarnie ujęcie określeń gradacyjnych dominuje obecnie w literaturze językoznawczej:

hipoteza skalarna głosi, że funkcją pewnych środków językowych (m.in. *bardzo, dość, absolutnie*) jest wskazywanie miejsca obiektu, o którym mowa w wypowiedzi, na skali. Z przytoczonych przez autorkę propozycji warto zwrócić szczególną uwagę na pięciostopniową skalę wyrażzeń różniących się oznaczanym stopniem danej cechy, np. Čoroleeva (1989) dla wzrostu wydziela kolejno: a) wysoki stopień cechy, np. *bardzo (wysoki)*, b) krańcowo wysoki stopień cechy, np. *wyjatkowo (wysoki)*, c) średni stopień cechy, np. *średniego wzrostu*, d) niski

stopień cechy, np. *raczej (niski)*, e) krańcowo niski stopień cechy, np. *skrajnie (niski)* (Zaucha 2013: 233).

Badane przymiotniki, zgodnie z moją intuicją, komunikują o krańcowo wysokim / niskim stopniu cechy. Samo wskazywanie przez nie miejsca obiektu na skali nie wystarczy jednak do całościowego opisu.

W badaniach nad gradacją, oprócz ujęcia skalarnego, należy zwrócić uwagę także na hipotezę metatekstową (zaproponowaną przez A. Wierzbicką (1971)) oraz skalarno-metatekstową, która stara się pogodzić obydwie podejścia. *Maksymalny* i *minimalny* nie mają ścisłych cech umożliwiających przyporządkowanie ich do określonej klasy. W odróżnieniu od przymiotników określających cechy stałe, interpretacja informacji przekazywanych przez przymiotniki relatywne nie jest jednoznaczna, jak pokazuje na przykładzie wyrażen parametrycznych i wartościujących M. Danielewiczowa (2022):

A different picture emerges in the case of adjectives and adverbs referred to as relative, represented mainly by parametric and evaluative expressions such as *wysoki* 'tall' or *mądry* 'wise'. In this case, the sentence *Y jest wyższy niż X* 'Y is taller than X' is not unambiguous: from the speaker's point of view, both X and Y, although the difference between the two is noted, may, in comparison with other individuals, be described as tall, of medium height, or both may also be perceived as relatively short or, finally, X may be regarded as short or of medium height, and Y described as tall (Danielewiczowa 2022: 121).

Można się zastanawiać, na czym polega różnica między porównywanymi stanami rzeczy. A. Bogusławski (1975: 323) zauważył, że w wypadku niektórych przymiotników można zapytać o dokładną różnicę wartości, np. w postaci wartości liczbowej, por. stwierdzenie: *materiał x jest twardszy od materiału y* (w jakim stopniu x jest twardszy od y), nawet jeżeli nie wiadomo, jak dokonać pomiaru lub jest to niemożliwe (nie ma odpowiedniego urządzenia). Dziwne byłoby natomiast wyznaczanie różnicy pomiędzy dwiema osobami uznanymi za mądre. Na podstawie zebranych dotąd informacji, nasuwa się myśl o superlatywnym charakterze *maksymalny* i *minimalny*. Przymiotniki implikują, że nie ma takiego x-a, który osiągnąłby wyższą / niższą wartość (niż ta, o której mowa). Z kolei według K. Kallas wykładnikiem superlatywu jest przedrostek *naj-*, który dodaje się do form

komparatywu, np. *większy* – *naj-większy*. Warto w kontekście *maksymalny* / *minimalny* zwrócić uwagę również na inne wyróżnione wśród derywatów gradacyjnych prefiksy: *nad-*, *przed-* *hiper-*, *prze-*, *pra-*, *arcy-*, *ekstra-*, *super-*, *ultra*, które tworzą przymiotniki oznaczające intensyfikację cechy, tzw. intensiva (Kallas 1998: 506).

Może się wydawać, że między badanymi leksemami a wykładnikami superlatywu z prefiksem *naj-* zachodzi podobieństwo, jak w wypadku przymiotnika *najwyższy*, który wskazuje, że ‘nie ma obiektów „wyższych” od tych, dla których charakterystyczne jest maksimum występujące w danej klasie’ oraz ‘taki, że wszystkie inne obiekty są niższe’ (Bogusławski 2010: 44). Jednak funkcja *maksymalny* i *minimalny* różni się od funkcji tradycyjnych wykładników superlatywu. Weźmy zatem pod uwagę zdania: *Jedna z maturzystek osiągnęła maksymalny wynik (42 punkty)*. vs. *Jedna z maturzystek osiągnęła najwyższy wynik (42 punkty)*. Pierwsze z nich zawiera implikację, że nikt nie może zdobyć wyższego wyniku, jest on najwyższy z możliwych do osiągnięcia. Nie chodzi zatem o wyróżnienie wyniku w zbiorze innych. Inaczej jest w wypadku zdania drugiego, które nie zakłada „maksymalności” cechy, *najwyższy wynik* to taki, że wszystkie inne wyniki są niższe (możliwe jest jednak, że w przyszłości ktoś uzyska wyższy wynik). Superlatyw *najwyższy* wyróżnia zatem dany obiekt ze zbioru (tu: wynik maturzystki spośród zbioru innych wyników), natomiast *maksymalny* zakłada, że dany obiekt osiągnął maksimum w danym zbiorze (nie ma wyników wyższych niż ten, który osiągnęła maturzystka). Analogicznie funkcjonują zdania: *Stopy procentowe osiągnęły minimalny poziom*. vs. *Stopy procentowe osiągnęły najniższy poziom*.; *minimalny poziom* to najmniejszy z możliwych do osiągnięcia, nie może mieć niższej wartości, natomiast *najniższy poziom* to taki, od którego wszystkie inne są wyższe w danym zbiorze (istnieje też możliwość, że będzie niższy). Ten wątek wymaga oczywiście dalszych szczegółowych badań.

Ponadto, istotne jest także określenie funkcji badanych przymiotników. Nie należy to do łatwych zadań z uwagi na ich ograniczoną łączliwość. Znaczenie analizowanych wyrażen sugeruje przynależność do grupy wykładników superlatywu. Przymiotniki te komunikują, że „pewna właściwość przysługuje jednemu (wyróżnionemu) elementowi zbioru porównywanych przedmiotów w stopniu wyższym niż pozostałym elementom tego zbioru”, presuponując przy tym istnienie zbioru ponaddwuelementowego, tzn. złożonego z co naj-

mniej trzech elementów (Laskowski 1977: 325). Jeżeli coś jest *maksymalne* lub *minimalne*, to osiąga jedną z możliwych wartości – najwyższą lub najniższą. Są one zatem wykładnikami stopniowania. Przyjmuję za Maciejem Grochowskim (2008: 61), że stopniowanie to operacja semantyczna, która polega na komunikowaniu różnic ilościowych między cechami obiektów lub stanów rzeczy, sama różnica pomiędzy superlatywem a komparatywem polega zaś na liczbie porównywanych obiektów lub stanów, to znaczy:

inwariantem semantycznym komparatywu jest wynik porównania danej cechy w dwóch stanach rzeczy, nieidentycznych pod względem wielkości. Inwariantem semantycznym superlatywu jest wynik porównania danej cechy w co najmniej trzech stanach rzeczy, umożliwiający wybór tego stanu, w którym wielkość tej cechy jest większa lub mniejsza niż w pozostałych (Grochowski 2008, *ibid.*)

W sytuacji, gdy granice skali cechy są wyznaczone przez parę antonimiczną, np. *wysoki* – *niski*, to ich komparatywy nie oznaczają natężenia cechy ‘wysoki’ / ‘niski’, ale zawierają charakterystykę względną w obrębie skali cechy wysokości, opisywanej za pomocą wspomnianej pary. Inaczej jest z przymiotnikami *maksymalny*, *minimalny* – pierwszy z nich oznacza jeden z krańców skali cechy, poza którym gradacja cechy nie jest już możliwa. Podobnie jak w wypadku komparatywów przymiotników typu *zdrowy*, *szczelny*, *pełny*, gdzie np. komparatyw *zdrowszy* to ‘mniej chory’, a nie ‘bardziej zdrowy od zdrowego’, co sugeruje brak cechy ‘bycia zdrowym’ (GWJP 1998: 505). Na istotną kwestię zwrócił także uwagę Laskowski (1977):

Bardzo ciekawy problem wyłania się natomiast w związku z raczej nieliczną grupą przymiotników tworzących pary antonimiczne nie sprzeczne, lecz przeciwstawne (tzn. takie, w których $nie-x = y$ i $nie-y = x$). Człon nienacechowany pary antonimicznej wyznacza tu krańcową wartość na skali natężenia pewnej właściwości stanowiącej podstawę przestrzeni semantycznej wyznaczonej przez taką parę antonimiczną; wartość wyznaczona przez przymiotnik będący członem nienacechowanym tego rodzaju opozycji zamyka tu możliwość gradacji cechy wewnątrz danej przestrzeni antonimicznej (Laskowski 1977: 333).

Widzimy zatem, że między członami pary *maksymalny* – *minimalny* zachodzi sprzeczność, por. *maksymalny* => *nie-minimalny*, *minimalny* => *nie-maksy-*

malny (jeśli coś jest *maksymalne*, to nie może być jednocześnie *minimalne* i odwrotnie, a zarazem może znajdować się na środku skali). Laskowski wyróżnia pary antonimiczne i charakteryzuje przestrzenie semantyczne między nimi (np. *długi – krótki*), zauważmy jednak, że przymiotników *maksymalny* i *minimalny* nie da się scharakteryzować w ten sam sposób.

Należy w tym miejscu przyrzeć się również zależności, którą opisał M. Jurkowski (1976: 100): „*Niemaksymalny* nie tworzy pary opozycyjnej z *nieminimalnym*, podobnie jak niezanegowany *maksymalny* nie jest (w sensie możliwości konwertyzacji) członem opozycyjnym do *minimalnego*, gdyż z *maksymalnym* oponują przynajmniej dwa człony alternatywne *mniejszy* i *minimalny*, tj. *najmniejszy*”. *Maksymalny* komunikuje zatem *nie więcej niż* (cecha, do której odnosi się przymiotnik nie może przysługiwać obiektowi w stopniu wyższym niż maksymalny), natomiast *minimalny* komunikuje *nie mniej niż* (cecha, do której odnosi się przymiotnik nie może być mniejsza niż minimalna, ale może być większa). Jest to zgodne z przewagą wariantu „większościowego”, dotyczącego hierarchizowania obiektów w kierunku od największego do najmniejszego oraz wyróżniania pojęcia ‘więcej’ na tle pojęcia ‘mniej’. Tezy te uzasadnił A. Bogusławski (2010: 53), a ponadto stwierdził:

w parze z tym idzie wyróżnione pod względem częstotliwości i swoistej neutralności czy też przezroczystości użycie negacji nałożonej na relację „mniejszościową”, czyli użycie, bo do tego się rzecz sprowadza, alternatywy, z jednej strony równoliczności, z drugiej, przewyższania liczbowego. Służą temu takie środki jak *nie mniej niż*, *(co) najmniej*, *przynajmniej*, *minimum*. Z kolei na zasadzie pełnej komplementarności [...] nierównoliczność w tym wariancie, w którym podstawowym wykładnikiem jest *mniej niż*, a także negacyjna alternatywa równoliczności i „niższości liczbowej” z głównym wykładnikiem *nie więcej niż* (oczywistymi wykładnikami obocznymi są tu *najwyżej*, *co najwyżej*, *maksimum*), jest prezentowana rzadziej i ma charakter neutralny (Bogusławski 2010: 53).

Tę prawidłowość widać również w wypadku badanych leksemów, przymiotnik *minimalny* ma szerszą łączliwość niż *maksymalny*, nie mogą być one substytuowane we wszystkich kontekstach, w których występują.

Oczywiście przymiotniki te, jako wykładniki stopnia równego, różnią się składniowo i semantycznie od form stopnia najwyższego, według GWJP su-

perlatywy tworzą odrębne leksemy, zawierające morfem *naj-*. W dalszej części artykułu scharakteryzuję miejsca, które przymiotniki otwierają dla innych wyrażen, oraz przyjrę się bliżej ich znaczeniu.

3. Ograniczenia w łączliwości składniowo-semantycznej jednostek

Do istotnych kwestii opisu badanych w tym artykule jednostek należy odpowiedź na pytanie, czy mogą one występować na poziomach „meta”. M. Danielewiczowa (2007: 231–232) wskazała na następujące cechy wspólne jednostek należących do klasy metaprzymiotników – są one apredykatywne, asyntaktyczne, mają ograniczoną łączliwość, są niezdolne do wchodzenia na pozycje otwierane przez inne wyrażenia metatekstowe. Ponadto, jak pisze Autorka, apredykatywność wyrażen

jest bezpośrednio związana z miejscem, które zajmują one w strukturze tematyčno-rematycznej wypowiedzenia. Nie przyjmują na siebie niekontrastywnego akcentu zdaniowego. Nie mogą być więc zaangażowane w operację kontrastowania eliminacyjnego [...] – zanegowane w zwykły sposób, tak jak predykaty z przedmiotowego poziomu języka (Danielewiczowa 2007: 226).

Analizowane przymiotniki mogą być użyte w zdaniu jako składniki grupy nominalnej w funkcji atrybutywnej (8). Współwystępują również z innym przymiotnikiem w grupach złożonych (9). Mogą zajmować także pozycję orzecznika (10). Przemawia to przeciw zaliczeniu badanych leksemów do klasy metaprzymiotników, por.:

- (8) Obecnie **maksymalny** limit odliczeń wynosi 350 zł.
- (9) **Maksymalna** dopuszczalna temperatura powietrza wynosi 25 stopni.
- (10) Podziały już jutro mogą być nieaktualne, a ich wpływ na życie polityczne w Polsce może stać się **minimalny**.

Badane przymiotniki nie współwystępują również z operatorami metapredykatywnymi, por. połączenia:

- (11) *Bezdiskusyjnie **maksymalna** opłata za parkowanie wynosi 25 zł.
- (12) *To prawie **maksymalna** kwota zwrotu, którą można osiągnąć.

- (13) **Starania Legii były bardzo **minimalne**.*
 (14) **Mamy trochę **minimalnych** efektów.*

Do przymiotników *maksymalny / minimalny* mogą być z kolei dodawane operatory metatekstowe, np. niektóre partykuły (ze względu na ich szeroką łączliwość), por. *chyba, może, właściwie, raczej*. W NKJP znajdują się przykłady potwierdzające współwystępowanie badanych jednostek z wyrażeniami z poziomu metatekstu (największą frekwencję mają połączenia: *raczej maksymalny/minimalny*), charakterystyczne jest dla nich nacechowanie potoczne, por.:

- (15) ^(?)*270 kg to chyba **maksymalny** ciężar, na jaki było go stać.*
 (16) ^(?)*Nie wiadomo jaki, może **minimalny**, może o ułamek sekundy za późno zaczął hamowanie, może za ostro wszedł w zakręt, w każdym razie stracił życie.*
 (17) ^(?)*[...] czy uważamy, że poziom dochodów budżetu państwa jest dzisiaj bardzo wysoki i właściwie **maksymalny** – w stosunku do produktu krajowego dochody nie mogą rosnąć – czy też odwrotnie: [...].*
 (18) *Wzajemne inwestycje są raczej **minimalne**.*

Badane przymiotniki nie łączą się z wyrażeniami gradacyjnymi określającymi gradację względną i gradację bezwzględną typu *absolutnie, bardzo, kompletnie, całkiem, dostatecznie, trochę* (por. Bałabaniak 2013: 68), nieakceptowalne są połączenia typu **absolutnie maksymalny, *bardzo maksymalny, *kompletnie maksymalny, *całkiem minimalny, *dostatecznie minimalna, *trochę minimalne*.

Różnica między *maksymalny* i *minimalny* a innymi reprezentantami klasy predykatów niezależnych¹ polega na możliwości występowania wspomnianych przymiotników przy temacie zdania, por.:

- (19) *Adam podał mi **maksymalną** kwotę za węgiel.*
 (20) ***Maksymalna** kwota za węgiel została podana przez Adama.*

¹ Termin J. Wajszechuk, szerzej zob. 2010: 28.

Zdanie (20) jest akceptowalne, zatem *maksymalny*, *minimalny* różnią się od takich intensyfikatorów, jak np. *bardzo*, które z reguły nie wchodzi do tematu, częściej są przyrematyczne (Janus 1978: 159–160). Jak wskazuje Autorka, przyrematyczność dotyczy nie tylko wykładników intensywności cechy, ale również innych jednostek służących wyrażaniu ekspresji, por.:

- (21) *Ona jest raczej ładna.* (Janus 1978: 160)
- (22) **Raczej ładna dziewczyna szła naprzeciw.* (ibid.)
- (23) ^(?) *Jeżeli miało to wpływ na postawę drużyny, to raczej minimalny.*
- (24) ^(?) *Raczej minimalny wpływ na postawę drużyny sprawił, że wygrała mecz.*

3.1. *Maksymalny*, *minimalny* jako atrybuty w grupie nominalnej

Badane przymiotniki w funkcji atrybutu w grupie nominalnej konotują prawostronnie rzeczowniki należące do różnych podklas semantycznych. Są to rzeczowniki parametryczne odprzymiotnikowe nazywające cechę, którą można poddawać mierzeniu, por. (25)–(28); rzeczowniki abstrakcyjne określające rezultat działania, por. (29)–(35); rzeczowniki abstrakcyjne określające rezultat działania, stany mentalne człowieka oraz wolę, por. (36)–(43):

- (25) *Maksymalna długość życia człowieka nie uległa istotnym zmianom.*
- (26) *Minimalna szerokość taśmy wynosi 2 cm.*
- (27) *W 1990 roku maksymalna grubość lodu wynosiła 20 cm.*
- (28) *Maksymalna szybkość auta wynosi 143 km.*
- (29) *Kary były symboliczne, na poziomie 500 zł – to był mandat maksymalny – i wielu firmom opłacało się płacić te mandaty, nie traktowały poważnie decyzji inspekcji.*
- (30) *Zakładając, że minimalna kwota wpłaty w danym banku została przekroczona, czekamy trzy miesiące.*
- (31) *Praca więźniów jest jednak tańsza, gdyż wynagrodzenie minimalne wynosi połowę minimalnej pensji osób wolnych.*
- (32) *Samice osiągają maksymalny ciężar ciała w wieku 25 lat.*
- (33) *Stopy procentowe osiągnęły maksymalny poziom.*
- (34) *No tyle, że zasięg skuteczny to maksymalna odległość, z której da się ten cel trafić.*

- (35) *Reforma wprowadza **minimalny** wiek emerytalny – 62 lata dla obu płci.*
- (36) *Większość zagrożeń można samodzielnie usunąć, gdyż wymaga to **minimalnego** wysiłku.*
- (37) *Strona francuska duży nacisk kładła na porozumienie gospodarcze, mające jej przynieść **maksymalne** korzyści.*
- (38) *To cud, że nie mamy strat, a są nawet **minimalne** zyski.*
- (39) *Unoszą się na wodzie przy **minimalnym** zanurzeniu.*
- (40) *Siedzenie w samochodzie gwarantuje **maksymalne** bezpieczeństwo podczas burzy.*
- (41) *Wróciło między PO a PiS **minimalne** zaufanie, którego nie było od 2005 r.*
- (42) *Wtedy konieczna była **maksymalna** ostrożność.*
- (43) *Trzeba by wiedzieć, jakie są **minimalne** potrzeby człowieka, aby mógł przeżyć.*

Różnica pomiędzy wyrażeniami typu *maksymalna / minimalna szerokość taśmy* a *maksymalne / minimalne poczucie bezpieczeństwa* polega na tym, że pierwszą cechą charakteryzowaną przez przymiotnik można zmierzyć, ma ona bowiem odniesienie do świata rzeczywistego, z kolei druga takiego odniesienia nie ma – nie da się zmierzyć (fizycznie) maksymalnego ani minimalnego poczucia bezpieczeństwa ani humoru. Widać to również na przykładach z rzeczownikami odprzymiotnikowymi oznaczającymi stany psychiczne i emocjonalne, por. ⁽²⁾*maksymalna złość*, ⁽²⁾*maksymalna dobroć*, **minimalna brzydota*, **minimalna piękność*. Warto w tym miejscu porównać badane przymiotniki z operatorami *maksymalnie* i *minimalnie*. W połączeniu z przymiotnikami zawierającymi znaczenie superlatywne, np. *piękny*, tworzą one nieakceptowalne (pleonastyczne) wypowiedzenia, szerzej zob. Piotrowska 2021: 55, por. też:

- (44) **Anna jest maksymalnie piękną dziewczyną. / ⁽²⁾Anna jest minimalnie piękniejsza od Ewy.*
- (45) *⁽²⁾Nie podobają mi się te buty, są maksymalnie brzydkie. / ⁽²⁾Te buty są minimalnie brzydsze od tamtych.*
- (46) *⁽²⁾Chcemy maksymalnie dobrze wykorzystać te pieniądze. / ⁽²⁾Chcemy minimalnie lepiej wykorzystać te pieniądze.*

- (47) ⁽²⁾*Romantyzm kojarzy mi się maksymalnie źle.* / ⁽³⁾*Romantyzm kojarzy mi się minimalnie gorzej niż pozytywizm.*

Zdania (45)–(47) są akceptowalne, jeśli przyjmiemy, że mówiący ocenia daną cechę z perspektywy skali (ktoś / coś ma jakąś cechę w największym / najmniejszym możliwym natężeniu według mówiącego). Innymi słowy, *maksymalny* i *minimalny* stanowią leksykalne wykładniki superlatywu.

3.2. *Maksymalny, minimalny* współtworzące grupę nominalną z innym przymiotnikiem

Należy zauważyć, że niemożliwe jest współwystępowanie badanych przymiotników z komparatywem, por. **minimalny większy wysiłek*, **maksymalne lepsze korzyści*, **minimalne większe zyski*, **minimalny trudniejszy poziom*, ale mogą one współwystępować z określonymi przymiotnikami w stopniu równym, według NKJP są to np.:

- *maksymalny/minimalny dopuszczalny* (poziom, deficyt, limit, czas, ciężar, wymiar, czynsz, okres, format, wskaźnik, rozmiar, pułap) – najwyższa frekwencja;
- *maksymalny/minimalny możliwy* (nakład, ładunek, poziom, okres, składka),
- *maksymalny określony* (okres, termin, poziom, czas (umowy));
- *maksymalny roczny* (wymiar, wskaźnik, podatek, limit, dochód, pułap);
- *minimalny wymagany* (wkład, dochód, próg, poziom, wiek, czas (umowy), współczynnik, staż);
- *minimalny roczny* (dochód, koszt, budżet, obrót);
- *minimalna kapitałowa/miesięczna/jednorazowa/ustawowa* (opłata).

Por. też wybrane zdania:

- (48) *Zatrudnienie tymczasowe może trwać od kilku godzin do dwunastu miesięcy – to **maksymalny** określony w ustawie czas.*
- (49) ***Maksymalny** miesięczny czynsz za metr kwadratowy w Krakowie ma wynosić 6,71 zł.*

- (50) *Także wszyscy wiceprezydenci wykorzystali **maksymalny** roczny limit nagród – po 3 średnie pensje.*
- (51) ***Minimalna** stawka godzinowa za pracę na budowie to 126 koron (62 zł).*
- (52) *Każdy z funduszy osiągnął stopę zwrotu wyższą niż **minimalna** wymagana.*
- (53) *Dyrektywa określa pewien **minimalny** poziom ochrony konsumentów.*

Powyższe przykłady ilustrują pewną zależność, mianowicie badane leksemy mogą tworzyć rozbudowane grupy nominalne z przymiotnikami odrzeczownikowymi określającymi miarę. W takich kontekstach *maksymalny* i *minimalny* stanowią trzeci element będący miarą porównania dwu pozostałych elementów, np. *maksymalny miesięczny czynsz* – taki miesięczny czynsz, który jest najwyższy z możliwych do osiągnięcia; *minimalna wymagana stopa zwrotu* – taka stopa zwrotu, która jest najniższa z wymaganych. Warto podkreślić, że nie łączą się one z kolei bezpośrednio z samymi nazwami miary, por. **maksymalny rok*, **maksymalny metr*, **minimalna godzina*, **minimalny miesiąc*, **minimalne 100 metrów*, ponieważ nie tworzą wówczas tertium comparationis, a są określeniami konkretnej wartości – czasu, kwoty bądź odległości.

Co istotne, *maksymalny* i *minimalny* właściwie nie współwystępują z nazwami konkretnymi (por. **maksymalny rower*, **maksymalna rzeka*, **minimalne spodnie*, **minimalna kredka*), z wyjątkiem sytuacji, w których odnoszą się do rozmiaru danego obiektu, por.

- (54) *Minimalna warstwa bieżnika to zgodnie z przepisami 1,6 cm.*
- (55) *Tylko minimalna część z tych pieniędzy przeznaczona zostanie na imprezy związane z 750-leciem miasta.*
- (56) *W moim ulubionym swetrze zrobiła się minimalna dziurka.*
- (57) *Stolik ma minimalne zadraśnięcia, ale jego stan ogólny jest bardzo dobry.*

Takie połączenia mają metonimiczny charakter. Metonimia rozumiana tu jest w sposób, który zaprezentowała J.V. Paduczewa (1999), mianowicie jako wszelka zmiana tego, co podkreślane w zdaniu przez mówiącego. To ina-

czej „operacja pojęciowa pozwalająca nałożyć na pewną sytuację (Apresjan 1980) wybraną przez mówiącego strukturę pojęciową. Struktura ta odpowiada sposobowi uformowania treści komunikatu, wyborowi tego, co zostanie podkreślone i na czym skupi się uwaga nadawcy (a przez to i odbiorcy), oraz tego, co zostanie usunięte na dalszy plan” (Linde-Usiekiewicz 2001: 188). W zdaniach (54)–(57) uwaga nadawcy odsyła do określonej cechy obiektu (jego rozmiaru) – *minimalna warstwa, część, dziura czy zadraśnięcie* stanowią najistotniejszy element wypowiedzi. W tym kontekście niemożliwa jest substytucja z *maksymalny*, por. **maksymalna warstwa, *maksymalna część, *maksymalna dziura, *maksymalne zadraśnięcie*, zatem pomiędzy wyrażeniami nie zachodzi symetria.

Omawiane jednostki wchodzą w skład grupy nominalnej, współtworząc ją również z przymiotnikami wyrażającymi możliwość, najczęściej z leksemami *możliwy* i *dopuszczalny*, rzadziej ze *spodziewany*, *potencjalny*, *realny*, por.:

- (58) *Urzędniczka odpowiada wymijająco na pytanie o **maksymalny możliwy** pułap finansowania z budżetu gminnego.*
- (59) *Jaki jest **minimalny możliwy** nakład takiej mapy?*
- (60) *Nowa ustawa określiła między innymi **minimalne możliwe** podwyżki czynszów.*
- (61) *Do 6 lutego 2003 **minimalna dopuszczalna** w takich placówkach temperatura wynosiła 15 stopni.*
- (62) *Wydajność pompy powinna być większa niż **maksymalny spodziewany** pobór wody.*
- (63) ***Maksymalny potencjalny** koszt może być kosztem, a właściwie wartością, samego podmiotu gospodarczego [...].*
- (64) *Pan premier Jerzy Buzek zapowiedział w swoim exposé, że **minimalny realny** przyrost dochodów, emerytur i rent będzie za jego rządów wynosił 2%.*

Jeżeli *maksymalny* i *minimalny* współwystępują w grupie z przymiotnikiem wyrażającym możliwość, to charakteryzują tylko coś, co może zaistnieć w rzeczywistości – np. w zdaniu (58) chodzi o najwyższy z możliwych do osiągnięcia pułapów finansowych z budżetu (nikt go jeszcze nie osiągnął), a w zdaniu (60) nie mówi się o tym, że podwyżki czynszów zostały ustalone,

a jedynie o tym, że zachodzi taka możliwość (podwyższenia kwoty czynszu). W kontekstach takich jak (65)–(67) badane przymiotniki mogą również występować w pozycji orzecznika, por. poniżej:

- (65) *Jaki pułap finansowania gminy z budżetu jest **maksymalny**?*
 (66) *W obecnym okresie pobór wody jest **maksymalny**.*
 (67) *Spodziewamy się, że przyrost dochodów będzie **minimalny**.*

Istotne jest to, że rzeczowniki, które współtworzą grupy z *maksymalny* / *minimalny* i innymi przymiotnikami, implikują pojęcia reprezentowane przez wyrażenia takie, jak: *pułap*, *nakład*, *podwyżka*, *temperatura*, *pobór*, *koszt*, *przyrost* (ich denotaty da się poddać mierzeniu, dookreślić za pomocą wartości liczbowej). *Maksymalny* i *minimalny* wskazują wówczas na najwyższą lub najniższą wartość spośród wszystkich charakteryzowanych – np. *maksymalny potencjalny koszt* to ‘największy koszt ze wszystkich możliwych do osiągnięcia’.

3.3. *Maksymalny, minimalny* w funkcji orzecznika

Tytułowe wyrażenia mogą występować w zdaniu również w funkcji orzecznika w kontekstach, które umożliwiają formułowanie oceny przez mówiącego, por. poniższe zdania:

- (68) *Dramatyczność tej liryki jest **maksymalna**.*
 (69) *Człony sprzętu ustawiono tak, aby wartości RFD i RFN były **maksymalne**.*
 (70) *W ten sposób socjalny wymiar kary będzie **maksymalny**.*
 (71) *Możliwości spełnienia tych oczekiwań są **minimalne**.*
 (72) *Zgłoszenia ochotnicze do wojska były **minimalne** – kilkanaście tysięcy ludzi.*
 (73) *W Gorcach i Pieninach w ubiegłym tygodniu ruch był **minimalny**.*

Powyższe połączenia są akceptowalne ze względu na możliwość formułowania oceny odnoszącej się do takich obiektów i stanów, które można poddawać mierzeniu. Z tego względu pozycja orzecznika jest dopuszczalna w kontekstach opisujących zjawiska fizyczne (np. *głębokość*, *długość*, *ruch* (na dro-

dze), *wartość (czegoś)*). Możliwe jest również występowanie *maksymalny*, *minimalny* w funkcji orzecznika w kontekstach odwołujących się do przedmiotów lub stanów rzeczy, które trudno poddawać stopniowaniu w ścisłym sensie², z uwagi na to, że podlegają one zmianom, ewoluują – jak np. w poniższych zdaniach:

- (74) *Staraliśmy się, aby efektywność wykorzystania środków była **maksymalna**.*
- (75) ^(?)*Nasze poparcie dla tego pomysłu jest **maksymalne**.*
- (76) ^(?)*Wysilek rządu był **minimalny**.*
- (77) ^(?)*W porównaniu do strat, korzyści mogą być **minimalne**.*
- (78) ^(?)*Zaufanie społeczeństwa jest **minimalne**.*
- (79) ^(?)*Poczucie humoru słuchaczy było **minimalne**.*
- (80) ^(?)*Bezpieczeństwo, które sobie zapewniliśmy, było **maksymalne**.*
- (81) ^(?)*Skupienie jest **maksymalne**.*

Warto zwrócić uwagę, że zarówno słowniki, jak i NKJP odnotowują sporą liczbę takich przykładów³ jak powyższe. W takich zdaniach *maksymalny* i *minimalny* wyrażają stopień natężenia zjawiska bądź stanu, w którym ktoś się znajduje, być może dlatego pozycja orzecznika jest dopuszczalna. Zwróćmy uwagę, że wątpliwa jest możliwość stopniowania cechy typu *poczucie humoru* (choć takie użycia istnieją w polszczyźnie potocznej, to nie odzwierciedlają one „stopnia poczucia humoru”: ktoś może mieć poczucie humoru lub nie mieć poczucia humoru). W tym kontekście za pomocą *maksymalny* i *minimalny* możliwe jest porównywanie pozajęzykowych stanów rzeczy,

² Stopniowanie rozumiane jest tu szerzej niż na poziomie gramatycznym czy semantycznym, nie da się w istocie stopniować stanów rzeczy lub pewnych zachowań ludzi. Zwróćmy uwagę, że zdania (60)–(67) mają szeroką denotację, dlatego stopniowanie może budzić wątpliwości. Jeżeli jednak obiekt/stan, o którym mowa zostanie uściślony, por. np. zdanie: *Nasze poparcie dla wniosku o wyróżnienie pracy mgr Anny Nowak było maksymalne*, to można uznać za akceptowalne, wówczas *maksymalny* sugeruje kompletność (wszyscy z grupy poparli wniosek). Przymiotnik *minimalny* ma z kolei zrelatywizowany charakter, co potwierdzać może jego łączliwość – współwystępuje zarówno z nazwami abstrakcyjnymi, por. *minimalne zróżnicowanie powierzchni*, jak i z wybranymi nazwami konkretnymi (z którymi nie łączy się *maksymalny*).

³ NKJP podaje następującą liczbę wystąpień: *jest maksymalny* (82) / *minimalny* (254); *był maksymalny* (55) / *minimalny* (72).

tzn. w ocenie mówiącego ktoś może mieć *maksymalne poczucie humoru* (największe z możliwych do osiągnięcia, większe niż inni) lub *minimalne poczucie humoru* (najmniejsze z możliwych do osiągnięcia; najmniejsze, jakiego można się spodziewać). *Maksymalny* sprawia, że obu porównywanym przedmiotom dana cecha przysługuje w stopniu przewyższającym normę pragmatyczną (Laskowski 1977: 330).

4. Podsumowanie

Przymiotniki *maksymalny*, *minimalny* są wyrażeniami z przedmiotowego poziomu języka, które konotują kategoryalnie rzeczowniki, współtworząc grupy nominalne z nazwami należącymi do różnych klas semantycznych – z rzeczownikami parametrycznymi (opisującymi cechy fizyczne obiektów i stanów rzeczy), rzeczownikami określającymi rezultat działania, stany mentalne oraz wolę, a także rzeczownikami odnoszącymi się do obiektów i stanów rzeczy podlegającym charakterystyce ilościowej. Możliwe jest również dodanie badanych jednostek do innych przymiotników, typu *dopuszczalny*⁴, *możliwy*, *wymagany*, *roczny*, *miesięczny*, *kapitałowy*, *ustawowy*, *jednorazowy*, rzadziej również: *spodziewany*, *potencjalny*, *realny*; por. *maksymalna możliwa kwota/składka/długość*. *Maksymalny* i *minimalny* współwystępują zatem z przymiotnikami odrzeczownikowymi określającymi miarę (*miesięczny*, *roczny*, *tygodniowy*, *dzienny*, *godzinowy* itp.), ale nie mogą być dodawane do nazw jednostek miary typu *rok*, *godzina*, *kilogram*, *sekunda*, por. **maksymalny rok/kilogram*, **minimalna godzina/sekunda*.

W wypadku współwystępowania *maksymalny*, *minimalny* z innym przymiotnikiem, rzeczownik konstytuujący grupę jest nazwą implikującą ilość. Ścisłej, badane jednostki nie współtworzą grup nominalnych z przymiotnikami parametrycznymi, które mają charakter relatywny (Markowski 1986: 43), typu *długi*, *krótki*, *duży*, *mały*, *wysoki*, *niski*, *ciężki*, *lekki*, *głęboki*, *płytki*. Istotną cechą przymiotników parametrycznych jest to, że odnoszą się do obiektywnych fizycznych cech mierzalnych (Linde-Usiekiewicz 2000: 36), co wyklucza ich współwystępowanie z badanymi leksemami.

---

⁴ Frekwencja połączeń *maksymalny/minimalny dopuszczalny* jest największa spośród wszystkich przymiotników. NKJP odnotowuje 73 przykłady.

Badane przymiotniki są leksemami niestopniowalnymi, służącymi do porównywania obiektów lub stanów rzeczy, które można poddawać mierzeniu. W relacji antonimicznej to *maksymalny* jest członem nacechowanym, podobnie jak *długi* dla *krótkiego* czy *wielki* dla *małego*. Przymiotniki te nie są ściśle parametryczne, ponieważ same nie nazywają konkretnej cechy. Odnoszą się zaś do właściwości konkretnych obiektów lub abstraktów. W wypadku *maksymalny* i *minimalny* istotą porównania będzie przypisanie danemu stanowi rzeczy przez mówiącego określonej oceny⁵ – ‘coś jest największe z możliwych do osiągnięcia stanów/cech’ – *maksymalne* lub ‘najmniejsze spośród możliwych do osiągnięcia stanów/cech’ – *minimalne*. Można zatem przyjąć, zgodnie ze definicjami słownikowymi, że ‘możliwość’ stanowi kluczowy komponent dla przymiotników *maksymalny* i *minimalny*.

Bibliografia

- BAŁABANIAK D., 2013, *Polskie intensyfikatory leksykalne na tle wyrażen gradacyjnych*, Opole: Uniwersytet Opolski.
- BOGUSŁAWSKI A., 1975, *Measures are measures. In defence of the diversity of comparatives and positives*, *Linguistische Berichte* 36, 1–9; przedruk [w:] A. Bogusławski, *Sprawy słowa / Word Matters*, Warszawa 1994, s. 323–329.
- BOGUSŁAWSKI A., 2010, ‘Więcej’ wśród aspektów prymitywu ‘wie, że’, *Linguistica Copernicana* 3, s. 23–79.
- DANIELEWICZOWA M., 2007, Przymiotniki nieprzymiotniki (O pewnym niezwykłym typie wyrażen w języku polskim), *Zbornik Matice srpske za slavistiku* 71–72, s. 223–235.
- DANIELEWICZOWA M., 2022, Adverbial Superlative Forms Outside the Degree System: Lexical and Operational Units, *Studies in Polish Linguistics* 17/3, s. 115–143.
- GROCHOWSKI M., 2008, Operatory metatekstowe o kształcie superlatiwu przysłówka, *Јужнословенски Филолог* LXIV, s. 61–72.
- GWJP: Grzegorzczkova R., Laskowski R., Wróbel H. (red.), 1998, *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Morfologia*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- ISJP: M. Bańko (red.), 2018, *Inny słownik języka polskiego*, Warszawa: PWN.

---

⁵ Za pomocą takich przymiotników mówiący wyraża ocenę, którą przypisuje danemu stanowi rzeczy (Laskowski 1977: 327).

- JANUS E., 1978, Funkcjonowanie wykładników intensywności w zdaniu, *Pamiętnik Literacki* 69/2, s. 157–161.
- JURKOWSKI M., 1976, Negacja w wyrażeniach gradacyjnych, w: H. Orzechowska (red.), *Zagadnienia kategorii stopnia w językach słowiańskich*, Warszawa: Wydawnictwo UW, s. 95–103.
- LASKOWSKI R., 1977, Od czego lepszy jest *lepszy?*, *Język Polski* 57/5, s. 323–334.
- LINDE-USIEKNIIEWICZ J., 2000, *Określenia wymiarów w języku polskim*, Warszawa: Wydział Polonistyki UW.
- LINDE-USIEKNIIEWICZ J., 2001, Semantyczne uwarunkowania własności składniowych rzeczownikowych nazw wymiarów, w: *Nie bez znaczenia. Prace ofiarowane prof. Z. Saloniemu*, Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, s. 187–194.
- MARKOWSKI A., 1986, *Antonimy przymiotnikowe we współczesnej polszczyźnie na tle innych typów przeciwstawień leksykalnych*, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- NAGÓRKO A., 2003, *Zarys gramatyki polskiej*, Warszawa: PWN.
- NAGÓRKO A., 2010, *Podręczna gramatyka języka polskiego*, Warszawa: PWN.
- NKJP: *Narodowy Korpus Języka Polskiego*, [online:] www.nkjp.pl [dostęp: 01.08.2023].
- PIOTROWSKA A., 2021, Operatory gradacji *maksymalnie, minimalnie* – różnice w zakresie łączliwości z przymiotnikami i przysłówkami, *Poradnik Językowy*, z. 9, s. 51–62.
- SJPDor: W. Doroszewski (red.), 1958–1969, *Słownik języka polskiego*, Warszawa: PWN.
- SJPSz: M. Szymczak (red.), 1979, *Słownik języka polskiego*, Warszawa: PWN.
- WAJSZCZUK J., 2010, Functional class (so called “part of speech”) assignment as a kind of meaning-bound word syntactic information, *Cognitive Studies / Études Cognitives* 10, s. 15–33.
- WIERZBICKA A., 1971, Porównanie – gradacja – metafora, *Pamiętnik Literacki* 62 (4), s. 127–147.
- WSJP PAN: *Wielki słownik języka polskiego PAN*, (red.) P. Źmigrodzki, [online:] www.wsjp.pl [dostęp: 01.08.2023]
- ZAUCHA J., 2013, Lingwistyczne koncepcje znaczenia określeń gradacyjnych, w: E.G. Rubio (red.) *Beiträge der Europäischen Slavistischen Linguistik (Polyslav)*, München–Berlin–Washington DC, s. 232–238.

**Adjectives *maksymalny* [maximal] and *minimalny* [minimal]
in the contemporary Polish language system**

(s u m m a r y)

This article focuses on the pair of antonymous adjectives *maksymalny* (maximal) and *minimalny* (minimal) and examines their position within the contemporary Polish language system through an analysis of their syntactic-semantic compositionality. It employs the classifications by Krystyna Kallas and Jadwiga Wajszczuk to determine the characteristics attributed to these adjectives and the classes they may belong to. These adjectives can be regarded as lexical expressions of superlatives, with their meaning revolving around the concept of possibility – *maksymalny* denoting the ‘greatest among the achievable possibilities’ and *minimalny* denoting the ‘smallest among the achievable possibilities’.

Key words: adjective; gradation; syntax; semantics; compositionality